SNB Sign. 63318

63318

Radićevo izdajstvo.

Piše general-pukovnik barun Sarkotić, bivši poglavica Bosne i Hercegovine.

Beč 1925.

60/92

Motto: „Proklet bio izdajica
svoje domovine."

Pred poldrug godine, kad sam se sa više razloga povukao sa političkog polja, nijesam propustio a da ne upozorim hrvatski narod, komu sam kao njegov sin od srca odan, na pogibeljnu politiku Radićevu i na abnormalnost toga vodje.

Zar sam mogao držati normalnim čovjekom onoga koji se od slavitelja Marije Terezije, Franje Josipa — jednom rieči od veličatelja Habsburga pretvorio u njihovog najvećeg dušmana: čovjeka, koji je zabacio svaki monarhizam i onaj Karadjordjevićah, te postao republikancem i obožovateljem sovjeta, pa da onda **preko noći** osvane kao slavitelj dinastije Karadjorgjevića, napose pak sadanjeg kralja, za kog reče: „da će se on već pobrinuti za njegov pristojni odlazak iz zemlje".

Normalan nije čovjek, koji si je prisvojio čisto hrvatski program dra. Ante Starčevića, komu je primješo nešto socijalističkog ulja, pa ga kao svoj vlastiti izdaje, — čovjek koji hodočasti na grob Starčevića i tamo i drugdje svuda velikohrvatske govore drži, govore kojima slavi: „svetu Hrvatsku", jedino-spasonosnu „hrvatsku seljačku republiku", — na koju narod prisizati mora —, „hrvatski sabor", kao jedinu zakonodavnu vlast, uspostavu „banske časti" itd. itd., te **preko noći** zabacuje sve te državopravne baštine zajedno sa „svetom

Hrvatskom“ te ih žrtvuje na oltaru velikosrpstva centralističkom vidovdanskom ustavu, koga je kroz dugi niz godina pobijao, žrtvuje ih parceliranju domovine, odobrava da se Hrvatska iz povjestnice i iz zemljovida briše i konačno gleda u Pašiću muža providnosti koji će, nedoduše sam, već u zajednici s njime — tom najžalostnijom političkom pojavom što ju je svjet vidio — Jugoslaviju podignuti do neslućene veličine.

Excentričnosti u tuzemstvu i inozemstvu upodpunjuju sliku abnormalnosti Radićeve. Spomenimo samo nekoje: U Biogradu prigodom krunisanja kralja Petra izreče onu bezglavu rieč: „Hrvatima neće biti bolje, dok ih papa ne prokune.“ U Bjelovaru, prigodom posvete srpskog barjaka, uzklikne: „Svakog Hrvata, koji prezire srbsku zastavu, treba podignuti jedan pedalj iznad zemlje.“

Kad je, prigodom njegovog prvog, po ministru Pribičeviću odredjenog uapšenja, vodjena proti njemu rasprava radi govora držanog u Galdovu, čitan je taj govor, koji počima kao i svi govori Radićevi sa pozdravom: „Hvaljen Isus i Marija!“ — kad je taj pozdrav pročitan prekinu Radić sudca s izjavom da on nespominje „Marije“. To je izjavio proračunano, da se ulaska srpskim sudcima i slušateljstvu — koji ne poznaju čašćenja B. D. Marije. Već se iz tih izjava daje naslućivati, da će Radić u srbsku luku zaploviti ako mu se pokušaji drugamo kamo pristati izjalove.

Prigodom njegovog prvog putovanja u inozemstvo počinja Radić jednu glupost i netaktičnost

za drugom. U Londonu — gdje nevidi da je lutka u rukama srpskog poslanstva — odsudjuje najjaču kontinentalnu velevlast Francusku, te time pobudjuje kod svojih engleskih prijatelja dvojbe o svojoj političkoj zrelosti. U „Domu“ piše o svojim uspiesima i kako je u Londonu — hvala Pašićevom detektivu — za tri mjeseca više saznao i naučio nego u domovini u tri godine. U Beču drži predavanja, medju inim jedno u katoličkom „Leo-družtvu“, gdje slavi katolicizam, a već drugi dan napada sv. oca papu na vrlo nedostojni način; par dana za tim napadla Bethlena i Madjare i tako glupo izpunjava svoju diplomatsku misiju.

Takva vrst dosad nepoznate diplomacije morala je kod prijatelja Hrvata u Austriji, Ugarskoj i drugdje, vrlo nepovoljno i odbojno djelovati. Ipak ima lice u domovinu javiti — vidi „Dom“ ispravno „Laž“ — da je tek Beč a ne London pravo svietsko političko središte, gdje je u tri dana više vidio i naučio, nego u Londonu u tri mjeseca. „Hrvatski diplomat“ — to će biti izraz kojim će se odsada označivati diplomatska nesposobnost — capka još neko vrieme u Beču po komunističkoj bari, dok mu i ovdje ne postane tlo vruće pod nogama, makar ih i ovio boljševističkim obojcima: zrak mu postaje zadušljiv i njegov sveslavenski instinkt vodi ga put Moskve.

U zagrljaju Sovjeta osjeća se voljko. Moskva je zadnja karta, koju izigruje, ondje osokoljen obećanjem moralne i materijalne pomoći, odsudjuje cielokupno gradjansko društvo skupa sa Pašićem

i hvali za ljubazni primitak skokom u „seljačku internacijonalu“.

Taman se povrati kući nastoji stupiti u dodir sa Pašićem i Davidovićem te izdaje bez okljevanja sovjete — istupom iz „seljačke internacijonale“.

Takva prevrtljivost misli i uvjerenja je bez dvojbe abnormalna. Vrhunac dostiže u najvatrenijem patriotizmu, u borbi za samostalnost „Svete Hrvatske“, a najdublji pad, kad domovinu izdaje Beogradu.

Prelaz od monarhizma preko republikanizma k sovjetizmu, pak od sovjetizma preko republikanizma monarhizmu u najkraće vrieme, pokazuje nevjerojatnu prevrtljivost, pokazuje političkog klowna riedke vrsti, osebujne i abnormalne sojte.

Ova i moralna i duševna abnormalnost, koju bi psyhiatri bez dvojbe utvrdili i jest jedina isprika za nepodobštine i zlodjela Radićeva na njegovom narodu počinjena. Još bi se mogao možda uzeti kao isprika nemirni duh vremena, koji je stare pojmove o moralu, poštenju i časti koli pojedinca toli naroda uzkolebao.

Ali nesamo da je Radić postao izdajica svog naroda; on je izdajica svih nezadovoljnika na Balkanu, koji su puni zaufanja gledali u borbu što ju Hrvati vode, a sada su ostali razočarani.

Ja sam tu nesreću predvidjao.

Podpunom jasnoćom označio sam ja već 15. III. 1924. u jednom članku politiku Radićevu kao najveću prevaru na hrvatskom narodu, koja znači najsjajniju pobjedu srpstva a nedostojnu

smrt hrvatstva. Zavedeni, gotovo hypnotizovani narod, inteligencija i seljačtvo, prečuli su, osim malih iznimaka, glas starog nesebničnog patriote.

To se dade protumačiti ovako: Kako je poznato ima i ludost svoje metode a često i vrlo pogibeljne. Ja se sjećam da sam u socijalno-antropološkim djelima čitao — biti će čitalaca koji to već znadu a i takovih koji su to sami iskusili — da je nekim stanovitim kriminalnim tipovima, te demagozima i podredjenih duševnih sposobnosti dano, da kroz liepi način predavanja zastru istinu i svoje slušateljstvo smušenim i zapletenim rečenicama i šlagerima zavedu i predobiju za svoje sebične svrhe. Takav je tip demagoga očito i Radić.

Izdaja koju je na narodu počinio govori i za kriminalitet. Liep način predavanja i prikazivanja on svakako posjeduje, a takozvani Radićevi šlageri igraju u djelu zavadjanja naroda veliku ulogu. Pomoću istih razrovao je i rastrovao cielo družtvo: Ako je hrvatsko družtvo raztrovano, ako je seljačtvo, koje on za svoje sebične ciljeve treba, od drugih stališa odvojeno, tada je on gospodar situacije.

Razsap društva nije mu zadavo poteźkoća, jer je razpadanje već prije rata i za rata započelo. On je spojio borbu proti srbskoj prevlasti sa najbjesomučnijim napadajima na plemstvo, svećenstvo, inteligenciju u obće, na generalitet, častničtvo, činovničtvo, na udruženja mladeži i žena, koji mu

svi nisu bili hrvatski ili bar dosta hrvatski i dosta prjateljski seljaku.

Seljake je opet vazda uzdizao nad sve druge, proglašivao ih najpametnijima, najsposobnijima za vodstvo jer su ćudoredno najbolji. Monarhe i monarhije vukao je po blatu, a suverenitet naroda i republikanizam uzdizao do nebesa.

Osim spomenutog valja još istaknuti njegovu bjesnu borbu protiv u narodu ukorjenjene **„stranke prava“** i protiv **„svećenstva“**, protiv prve da joj pokopa ugled u narodu, a protiv svećenstva u svrhu da mu skrši duhovnu moć i upliv na narod.

Ali ne samo da stvara u domovini neslogu, već i u Ameriku šalje jednog takozvanog „izaslanika“, da tamo naš narod razstroji, njemu privede i dalnji veliki rad dičnog rodoljuba i uzornog svećenika Davorina Krmpotića i republikanske Lige onemogući.

Što je još za prevaru i zavedenje manjkalo, to je on nadopunio samohvalom, hvalom svoje politike, sa uzvisivanjem seljačkog „kralja“ Matije Grubca, čiju će dobu on opet uskrisiti, sa veličanjem svog putovanja po inozemstvu, sa neizrecivom zloporabom vjere, a osobito sa modernom frazeologijom od koje mu rieč **„pacifizam“** poslužuje **da sustavno narod uspava i svaku odpornu snagu u njega ubije.** U tom djelu ga pomažu mnogi jadni zavedeni pjesnici seljaci, koji pjevaju hvalospjeve republici i njenom predsjedniku Radiću.

I tako mu je konačno uspjelo najbolje elemente razdvojiti i čestito, u unutrašnje i vanjske političke

prilike neupućeno — prem po njem u svim tim prilikama kao jedino kompetentno prikazano — seljačtvo, do nepromišljenosti **zavesti i učiniti ga podatnim i bezvoljnim sredstvom svojih bolestnih ambicija.**

Postavljeni si cilj: „gospodstvo nad jednim bezvoljnim i za odpor nesposobnim narodom, čije podpuno povjerenje uživa, proveden bi: i tako se mogao ostvariti bezprimjerni saltomortale od 27. III. o. g.: predaja **„svete Hrvatske“ velikoj Srbiji i pretvorba** dosadanje **radikalno hrvatske** stranke u jednu srpsku **vladinu stranku.**

Kraj uspjelog uzdrmanja cielokupnog hrvatskog družtva i posvemašnjeg hypnotizovanja seljačtva, nije bila **pretvorba i izdaja pogibeljna** — **već naravni prelaz izdajničke namjere u žalostnu zbilju** — koja je i našla zasluženo priznanje i plaću u imenovanju četvorice Radićevaca velikosrpskim ministrima.

U Hrvatskoj će biti odsad dvie čudne stranke: jedna gospodina Pribičevića, koja zastupa Srbe i pobija Hrvate i druga gospodina Radića, koja podupire Srbe a izdaje Hrvate: bez dvojbe je to parlamentarno-politički unicum. Srbin će se sa Hrvatom natjecati u potiskivanju Hrvata.

Na koji način da si čovjek protumači Radićev skok iz patriotičke u nepatriotičku i izdajničku metodu borbe? Prvo i prvo prirodjenom mu prevrtljivošću, a drugo i glavno sramotnim, dapače **katastrofalnim neuspjehom njegovog putovanja po inozemstvu.** Biti će još teške financijalne neprilike.

razne obveze, gubitci, koji kraj toga veliku ulogu igraju, no preko toga prelazim.

Inozemstvo biti će reklo: „kako duboko mora da je **socijalno i politički pao hrvatski narod, kad svoju sudbinu povjerava takvoj usijanoj glavi.**"

Jeli Radić promislio da je onaj koji uduzme zemlji baštinjena prava: **državnost** t. j. samostalnost, **sabor** t. j. rieč — **glavu** t. j. bana — poput razbojnika koji putnika orobi i osakati? **Zemlja bez atributa,** narod bez svojih osebina, **političke su ništice.** U takovej zemlji su izključena potaknuća, pretresi i riešenja svih važnijih političkih i socialnih pitanja. Uz tu i takovu cienu napunja Radić i njegova svojta svoje džepove narodnim dobrom!

Jeli moguće i pomisliti da bi se našao Srbin koji bi svoju Srbiju za volju jugoslavenstva izdao velikoj Hrvatskoj?"

O sjeveroslavenstvu se ništa nečuje — nečuje se o jedinstvu i sjedinjenju države R. P. R. (Rusa, Poljaka, Rusina), dočim sav svjet govori — na veselje Srba — o Jugoslaviji. Koli na sjeveru, toli na jugu stoje **isti** razlozi na putu ujedinjenju.

Da veselje Srba što veće bude, našao se Hrvat izdajica, našla se klika, koja sramotno i izdajničko dielo takozvanog „ujedinjenja" provodi.

To je taj, kako Radić kaže, „historičan čin", **to je tragedija jednog junačkog naroda, koji kroz bezdušnost vodja, kroz njihovo izdajstvo, do kukavičluka pada i samoubojstvo počinja.**

I tako pojam „Jugoslavenstva" izumljen od velikog Hrvata kao kulturni, poslužuje drugom Hrvatu (?) za kulturno i političko **uništenje** svoga naroda.

Prije Radićevog putovanja, bile su sympatije inozemstva za borbu za slobodu Hrvata, velike; nakon putovanja obratile se te sympatije Srbima. Nje se jedine drži odsad sposobnima, da na jugu uvedu red te oni i bivaju neizravno na to ovlašteni.

Radić si je svakako nakom povratka u domovinu bio svjestan svog **posvemašnjeg neuspjeha.** Od tog **strašnog** časa nema za njeg narod hrvatski više vriednosti, on spada na prosto sredstvo njegovih osobnih ambicija i koristi.

Srbima je bilo stalo, da te prilike izkoriste. Oni nesretnika uapse, bacaju ga u tamnicu, znajući da se **politički propalica** za sve upotrebiti dade; i ne prevariše se jer Radić padne. Priji pada govori Radić: „**Amo dopisnici iz inozemstva**" — dodjite i gledajte šta se zbiva" — sada nakon pada veli se: „**Van s njima!**" Istom Seton Watsonu grozi se Radić izbacenjem, ako bi se usudio miešati se u unutrašnje prilike Jugoslavije. Ovaj nepromišljeni napadaj ima jednu ogavnu pozadinu: Seton Watson se je najme „usudio potvoriti". Pašića i Ljubu Jovanovića sa krivnje za buknuće svjetskog rata. Da se kod svojih novih gospodara ulaska, puca Radić na Seton Watsona iz najvećin topova.

Sličnom cilju služi najnovije slavlje Rieke i Splita. Dosada je bio Radiću bjeli Zagreb glavni

grad svih Hrvata, sad ga vidi najednom u Splitu. Split je doduše vanredno star i liep ali neudovoljava uslovima glavnog grada zbog lahkog uništenja kroz topove talijanske mornarice. To zna sigurno i Radić, ali on zna da su tamo njemu neskloni Trumbićevci i Orjuna. Pa kako bi bilo da ih se predobije proglasom Splita glavnim gradom da se u njem, u sred Dalmacije, izdajstvo ukorieni?

Predvidjajuć sve ono što se nuždno mora zbiti, trgoh se iz svog mira i preporučih u srpnju 1924. godine narodu, da u pomanjkanju vrstnog vodje povjeri udes domovine „odboru" koji bi se imao izabrati iz karakternih i sposobnih ljudi iz stališa inteligencije i seljačtva. — Sve bilo uzalud!

Prokletstvo dosadanjih pogriešaka i zločina imalo se neumoljivom silom ispuniti . . . do kraja. **Radić govori o 27. III. kao o historičnom danu, te zasljepljuje sebe i druge frazama, kako mu je pošlo za rukom tim činom podići Srbe i Hrvate na syntezu „Jugoslavenstva"**. Ta synteza oduzela je Hrvatu **sve** — a još mu stavlja u izgled promjenu vjere, odpad od Rima, po tom od zapadne kulture — jednom rieči ta synteza znači uništenje drevnog kraljevstva hrvatskoga i hrabrog jednog naroda.

Srbin postavši Jugoslaven — ostaje netaknut, ostaje ono što je od vajkada bio i negubi nijedne narodne osebine, nijednog prava. On će odbaciti brzo ime Jugoslaven. što mu je samo geografski pojam, pa će zadržati svoje staro narodno ime, i ostati, što je vazda i bio, „Srbin". I tako bi politikom Radića nestalo Hrvatske i Hrvata, nestalo takozvane Jugoslavije i Jugoslavena, a ostala bi srbska i posrbljena Velika Srbija sa Srbima i srbskim kraljem.

Radiću je to historičan dan i historičan čin, i zaista ima pravo da ga tako označuje jer taj dan **znači tragediju hrvatskog starodrevnog naroda, kakove još nijedan narod svojevoljno doživio nije, pravi politički „Harakiri" nad zemljom i pojedincem — taj čin sramoti hrvatsko ime u svemu svjetu a pojedincu brani da svjestnom i poštenom čovjeku i u lice pogleda.**

Narod čijem se junačtvu svjet divio, iz koga su izašli glasoviti ljudi i vojskovodje kao: hrabri branioc Beograda prior vranski Talovac (gdje su onda bili Srbi?), Nikola Jurišić, Nikola Šubić Zrinjski, Frankopani, Grbići, Bakači, Hrvoje, Berislavići, Keglevići, Draškovići, Jelačići itd. itd. — spao je na kukavičluk da ga vodi jedna gadna cigansko češka družba koja se oko Radića kupi a on tog svega nevidi — dapače to odobrava.

To je taj historičan dan, to je to ujedinjenje, **gdje hrvatski narod gine a srbski kroz izdajstvo** Hrvata uskrisuje i diže se **do vrhunaca svojih narodnih ideala.**

Synteza jugoslavenstva zaboravila je na Slovence. Proračunano! Znali su Srbi posve dobro, da Slovenci — bili kakvi bili — imaju vodstvo, koje se ničim kupiti neda i koje svako izdajstvo grozom napunja. Oni prepuštaju Slovence izdajstvom okuženoj Hrvatskoj, da ih ona proguta i u naručaj Srba privede. Tim su Srbi postigli dvoje:

prištediše si jedan važan i težak posao i posijaše razdor izmedju dva naroda koji si i kulturno i vjerski i socialno bliže stoje nego Srbin jednomu od njih.

Zaista historički čin, tragedija, koja bi se imala nazvati lakrdijom, kad se nebi opažalo, kakovom će strašnom još sramotom svršiti koli za Srbe toli za Hrvate i Slovence.

Pitaju me političari raznih narodnostih **da li je Radić Hrvat?** — To čudno pitanje stavljaju jer im Radićeva pojava nipošto neodgovara predstavi jednog Hrvata. Oni poznaju Hrvate kao ljude liepog stasa, plemenitih crta, otmenog načina obćenja, prirodjene finoće zamjetljive i u zadnjeg seljaka — dočim u Radića sve to manjka. — Ja odgovoram da se i narav kadkad sa čovjekom poigra i ima svoje hire.

Bio sad Radić Hrvat ili ne — žalostna je činjenica da tu pojavu hrvatski narod sljedi. A da ga sljedi, prava je to kazna božja nad jednim narodom, koji se svojoj dužnosti, obrani svojih prava i ljubavi prema domovini iznevjerio. Narod nesastoji samo od sadanjeg pokoljenja, već od prošlih, sadašnjih i budućih. Što bi rekli naši predji, da vide sve ono što se sada u Hrvatskoj zbiva; a što će reći **dieca naša?** I jedni i drugi bi prokleli počinjeno izdajstvo. A šta kažu živući? Ta nefali, da veselo nezapjevaju: „Već Hrvatska je propala, **dok mi živimo.**“ Čitao sam u hrvatskim novinama, da je Radić ciganin, a baš danas čitam u jednoj hrvatskoj brošuri, da je Radić porietlom Srbin.

To bi raztumačilo mnogo, ali ne sve. Umna i moralna nesredjenost tumači tek sve.

Dakle Ti narode dopuštaš, da Te jedna luda vodi u naručaj Srbije? Probudi se i snažnom rukom sve od sebe odbaci, što Te propasti vodi. Radić se je u svjetu hvalio, kako Te vodi i u vlasti ima, kao talijan medjeda, koji pleše kako on svira — upozoren kroz smjeh da je to pogibeljna i velikom odgovornošću skopčana igra, reko, da medjeda valja čvrsto vezati i neprestanim sviranjem zabaviti.

Može li se i smije na temelju gornjih razmatranja, koja se osnivaju na neoprovrzivim činjenicama vjerovati u asimilaciju u stopljenje hrvatstva u srpstvu, jednom rieči u propast i izginuće hrvatskoga naroda? Ja sam se naučio, da se sa izricanjem konačnog suda oprezan biti mora.

Nikad ne bih bio pomislio na mogućnost uništenja austro-ugarske monarhije, jer su mi uvjek pred očima lebdile katastrofalne posljedice koje bi po srednju Evropu usljed toga nastale; to sam ja već 24. IX. 1918. u jednom oduljem govoru u Sarajevu istaknuo — i žalostne su posljedice nastupile.

Ipak se razsap monarhije zbio.

A kako je sada sa Hrvatskom? Narod je još tu, zemlja je parcelirana, i narodnih je prava nestalo. Pogibelj za Hrvatsku je po tom velika i hrvatski se narod nalazi u pogibelji života i obstanka.

Možda se računa, da će vodja i opet promieniti svoje mišljenje i vratiti se na stari put? Za-

lostne li nade! Doduše kod patološkog stanja u kom se Radić nalazi, nije u njeg isključena promjena uvjerenja.

Već me sada mnogi pitaju, dali možda iza Radića nestoje sovjeti? Za sada nipošto ne, jer Radić lupa u svim mogućim tonovima protiv boljševizma. Na to mi se odvraća, da je Radić i protiv Pašića i velikosrpstva bjesnio, pa je ipak put do njih našao. To je ispravno, po tom je i moguće da se pod govorima o „seljačtvu“, „seljačkoj demokraciji“, „seljačkoj vladi“, suverenosti naroda“, **koju on shvaća kao osobnu diktaturu,** kriju misli, koje bi u slučaju većih uspjeha boljševizma odmah stavio u službu istoga. Tada bi on govorio: „Moje cielo djelovanje bila je samo taktika, kojom sam Jugoslaviju spremao na boljševizam, moja politika nije bila nikad druga van ona što smo ju u Moskvi utanačili.“ No ipak držim, da je taj zavoditelj naroda za sovjete gotov, a Pašić bez dvojbe pozna pogibelj Radićeve ideologije za cielokupni društveni poredak u Jugoslaviji. On će bez dvojbe svog najnovijeg velesrbina pod dobrom paskom držati a slobode će mu dati samo toliko, koliko bude trebao da nečasnim obvezama udovoljava; koje obveze su se i samom Pašiću neobičnim i nevjerojatnim pričinjale.

Promjena nazora odnosno politike u Radića, onemogućila bi ga kod Srba. Tko je jednom tako duboko pao, košto Radić, taj nemože više natrag, taj može samo još dublje padati. Politički od-

padnik, koji sve dublje pada, može Srbima samo poželjan biti. Oni će ga držati dok im se pokorava, dok im koristi. Znadu Srbi posve dobro koga imaju u gospodinu Radiću pred sobom.

Pogibelj utanačenja izmedju Radića i Pašića, prema kojem se ima mjesto sistema sile uvesti sistem ljubavi, nesmije se **omalovažavati.**

Sistem „**dieljenja mrvica**“ mogao bi lahko zavesti izmučeni narod na krivo mišljenje, da je na najboljem putu postignuću svojih velikih ciljeva; kad primjerice vidi, da ga exekutivne vlasti tako ne progone, ili ovdje. ondje dobije ili pojedinac ili općina kakovu pogodnost i slično. „Obzor“ primjerice svaku i najneznatniju pogodnost u velike hvali i iskorišćuje u prilog Srba.

Daljnja pogibelj leži u predugom trajanju izborne periode. Ista traje još tri godine; a u 3 godine u stanju je Radić da u Hrvatskoj strašnih zuluma počini, bilo progonom svojih protivnika, kojih broj sve više raste, bilo kroz razne smutnje, kojim bi se Srbi veselili jer idu za medjusobno pobijanje medju Hrvatima. Sistem izbora po „nosiocima izbornih listina“ koji s jedne strane daje narodu obće, tajno izborno pravo, podvrgava ga s druge strane stranačkoj diktaturi. On je omogućio i Radiću, da u provadjanju svoje tajne i odvratne osnove, okupi oko sebe uveći broj svojih sljepih privrženika. On je znao kod izbora izlučiti odlučne ljude, a postaviti na listine svoje privrženike i slabiće. On razpolaže prema tome znatnim bro-

jem „lovaca saborskih dnevnica“. Oni koji se s njime neslažu ostaviše ga već. Nadati se je da će njihov broj dan na dan rasti, ali do odlučne promjene može doći samo prigodom budućih izbora. Ti će se izbori provesti istom za 3 godine, osim da Pašić (ili njegov nasljednik) daljnju suradnju sa Radićem prezre, te izbore kad bilo prije razpiše. Povoda bi tomu imao, dapače bi i morao zapitati narod, da li je sporazuman sa počinjenim izdajstvom. U ostalom Pašić koji vlade u Jugoslaviji stvara i obara nije niti upućen u tu svrhu na izbore. Nije on utaman odredio, da Dragović član njegove stranke izjavi da on i 40 rdaikala nisu sporazumni sa utanačenjem sa Radićem stvorenim, ali usprkos toga u stranci ostaju. Na Pašićev mig u zgodno vrieme, u bilo kojem pitanju će 41 Dragovićevaca i 22 Pribićevićevca sa opozicijom glasovati, Pašić—Radićeva vlada će pasti, a sutradan druga, Pašić—Pribičević osvanuti.

Do izbora ali ima doći najkašnje za tri godine. Tada su već izgledi povoljniji.

Što su sada Hrvati podlegli, krivnja je jedino **Radićeva**, nadajmo se da je to samo časovito, odnosno da će najdulje tri godine trajati.

Prošlost me uči, da je hrvatski narod od vajkada imao živi osjećaj za svoja narodna prava. Taj je osjećaj naroda i omogućio Radiću da seljačtvo, u koga je taj osjećaj najjači, okupi oko čisto „hrvatskog stiega“, a nikog drugog, najmanje „jugoslavenskog“. Još danas osjeća većina sel-

jačtva starčevićanski prem je sve nastojanje Radićevo išlo za tim, da starčevićanstvo u narodu uguši.

Ako je vodja sa svojim mamelucima izdao hrvatski stieg, povjerenje naroda zlorabio, narodnu ideju izdao, to iz toga nesljedi, da će i narod vodju sljediti. On je doduše zaveden, prevaren, smućen, kako još **po nijednom vodji** bio nije; trebati će po tom dulje vremena dok se od te hypnose probudi, dok se sabere i do spoznaje dodje, kakvu mu je sramotu nanio njegov nesavjestni vodja Radić.

Nije moguće da ostane narodu sakrivena otmica njegovih najdragocjenijih narodnih, kulturnih i vjerskih dobara i da će to ravnodušno primiti — usuprot ima se očekivati da će svjetlo patriotske spoznaje sve magle prodrieti i da će valovi laganog ali sigurnog narodnog ogorčenja sve uzročnike otmice odplaviti. Mudraci svih vremena i naroda vele: **„za domovinu valja sve žrtvovati a domovinu za ništa na svjetu“** a vrhunac ljubavi prema domovini zrcali se u onoj poznatoj latinskoj: „sladko je i častno za domovinu umrieti.“ Ovdje bi podsjetili još gospodina Radića na onu narodnu hrvatsku: „sve za obraz daj, a obraz ni za što“ — ali da se to shvati, treba **obraza imati!**

Kako izgleda prema tome držanje g. Radića i njegovih još mu privrženih seljačkih zastupnika? Za volju četiri ministarskih stolica, tu zdjelu leće, koja će četvoricu ministara obogatiti, a narodu

sporedne kakve malenkosti pod srbskim nadzorom donieti, stavili su na kocku domovinu i pokazili ono što žalibože mnogi stranački vodje pokazaše, da im je domovina i vjera ništa — dočim „vladanje“ sve.

Vladati pa vladati — ako neide u **slobodnom** narodu, a to neka bude i u zarobljenom, **glavno da se vlada.** To je bila svrha Radićeva, pod plaštem sporazuma, koju ali ipak postići neće, jer joj na putu stoje srbske devize: „jedinstvo milom ili silom“, „jedinstvo ili smrt“ i „jedan narod jedna vjera“ — i jer jaki, bogataš nesklapa sporazuma sa prosjakom koji ništa nema (jer se sam svega odrekao), već mu u najboljem slučaju milostinju udieli. To je koli u privatnom, toli u političkom životu pravilo.

Takozvani sporazum izmedja Pašića i Radića sastoji se prema saobćenju Radićevom od 29. VII. iz ove tri točke:

1. Dignuće iznimnih zakona.
2. Provedenje narodne volje u upravi.
3. Sudjelovanje u vladi.

Narodna volja ima pred očima slobodu i samostalnost nerazdieljene Hrvatske, hrvatski sabor u Zagrebu, vlastitog bana itd., o čemu u sporazumu ni spomena nema. Sudjelovanje u vladi po tom nesluži narodu, koga Radić taj rodjeni terorist i materialist posve s vida pušta, već samo njemu i njegovim beznačelnim i bezznačajnim privrženicima.

I sljepac će sada nakon Radićevih **„priznanja** iz zatvora“ biti uvidio, da on svojim govorima o sporazumu hoće samo da narod uljulja u nadu —, biti će uvidio kako on bezdušno narod vara, i kako on — izgubiv sam svaku nadu — prisvaja Pašićeve devize, te je od sada voljan samo od milosti njegove ovisiti i živjeti. Ova „priznanja“ u kojima znatnu ulogu igra i „odpad od Rima“ i prelaz preko po Srbima favorizovanog starokatolicizma na pravoslavje, **zvuče kao poruga na zdravi razum njegovih izbornika, koji su dosad** gledali u Radiću **utjelovljenje svog odpora proti** beogradskoj **„politici uništenja“ i proti** centralističkom **vidovdanskom ustavu, a sada gledaju u** njemu **ne spasitelja, već izdajicu svojih ideala i** svoje **dnevno pjesmom slavljene liepe domovine.**

Tu se opaža **velika razlika** izmedju Pašića i Radića: Pašić je spreman na svaki čin — i izdaju u **korist svog srpskog naroda,** a **Radić** usuprot na svaki čin, i izdaju na **„uštrb“ svog hrvatskog** naroda. **Pašiću se grusti od** hrvatskog Efialta, zato mu se i uklonio te niti ga htio primiti i snjime razgovarati niti pakta podpisati; ali ni Pašića neće minuti sudbina njegovog na žrtve spremnog kralja, i on će morati zagristi u kiselu jabuku i Radića primiti.

Kako da si čovjek predoči sastanak te dvojice? Od Radića mora bježati kao od kuge svaki čestit čovjek, svaki Srbin i Hrvat bio gospodin ili seljak, samo **ne srbski političari počam od Pašića,** jer oni u Radiću **imaju najvećeg pomagača svojih na uništenje Hrvata smjerajućih osnova.**

Hrvatski narod, ako u njem još iole osjećaja časti imade, mora jednom za vazda onemogućiti vodje Radićeve sojte.

Ja sam uvjeren, da će baš hrvatski narod, koji je od vajkada u ljubavi prema domovini svima prednjačio — usprkos svemu što je doživio — još temeljito obračunati sa svojim zavodnicima. Uvjeren sam da ima u krugovima inteligencije još mnogo muževa, koji sa boli u srcu, poput mene, motre izdaju i propadanje svoje domovine i koji će se u danom času, svom snagom oboriti na izdajnike i upropastitelje svoje hrvatske domovine.

De Valera i njegovi prijatelji obnavljaju borbu što ju Irci vode od vjekova za slobodu svoje domovine. Kad je devet desetina sloboština za Irsku izvojšteno i osjegurano bilo, zadovoljiše se time de Valerini prijatelji — ali de Valera ne; on se bori dalje za zadnju desetinu, nesamo proti Engleske, nego i proti svojim prijateljima — dok ne podleže — za svoj narod.

Takvog narodnog vodju, čijoj se odvažnosti i jakosti značaja i prijatelj i neprijatelj divi, koji je narodu svom skoro sve sloboštine izvojevao nastoji „Obzor" najveći hrvatski list u jednom uvodnom članku umalovažati — dočim hvali Radića, koji nije ni jedan od programatskih zahtjeva **svog naroda izvojštio, već narod i domovinu izdao.**

Kako se vidi, našlo je izdajstvo i svoj list, koji se mora kao i sam izdajnik odbaciti. Ovaj list, koji pod krinkom domoljublja počinja izdaju

držim ja puno pogibeljnijim od gospodina Radića, jer je on u stanju da svaki dan na veliki dio politički kratkovidne inteligencije i još više na šroki krug poluizobraženih ljudi, upliviše.

Samo ljudi koju idu za ličnom koristi mogu se zadovoljiti tim Pašić-Radićevim „mirom" — ali će se brzo zamjetiti da to nije nikakav mir, jer će se hrvatski narod elementarnom snagom dignuti i borbu za svoj obstanak i svoju državnost — kojoj se borbi Radić podlo izmakao — nastaviti, i da nipošto neće htjeti **da postane plienom tudjih i izdajničkih pohota.**

Već je jednom vladala u Hrvatskoj borba izmedju jugoslavenstva i hrvatstva i svršila je pobjedom hrvatstva. Nadajmo se da će i opet tako biti makar je ovog puta slabo jugoslavenstvo zamjenilo jako srbstvo. **Izdaja vodje** pogoršala je svakako izglede za pobjedu hrvatstva.

Strossmajer je sa svojim jugoslavenstvom imao pred očima samo kulturno jedinstvo, ali i sama pomisao, da bi se iz toga moglo roditi političko jedinstvo — sili Starčevića na odriešitu borbu protiv srbstva, protiv biskupa i njegovih ideja.

Kad sam jednom prilikom, bilo je to g. 1896. zapitao Strossmajera o njegovom jugoslavenstvu, teška mi srca odgovori sjedi dostojanstvenik: „Srbi žele ne prijateljstvo **već smrt hrvatskoga naroda.**"

Strossmajer i Starčević misle pod kraj svog života jednako. A kako je danas?

12

Danas hoće i Radić i „Obzor“ koji se smatra nosiocem ideja Strossmajerovih, u susret poći željama Srba; ali se mukotrpnost i strpljivost jednog naroda nesmije upotriebiti izdajom za njegovo uništenje, nego sabiranjem svih narodnih sila, budeći odpornost i ogorčenost za njegovo uskrsnuće i postignuće slobode. Izdaja bi bila, isprva i nagradjena, ali kašnje još većim pritiskom i prezirom kažnjena.

Realna politika Obzorova, koju on naziva politikom progresa, koja traži ključ riešenja u izdajničkoj politici gospodina Radića, u smrti hrvatskog naroda, nije više politika već zločin.

Što bi reko idealni Hrvat Eugen Kvaternik na ovo današnje političko nepoštenje? Ja navadjam njegove vlastite rieči, koje su temeljni uzrok njegovog čina: „Duh naroda ne ugasuje možda za jedan decenij, ako pada, pada da se tako skoro ne podigne.“ A da taj duh u hrvatskom narodu **ne padne, da ostane budan za velike ciljeve, žrtvuje on god.** 1872. svoj mladi život za ideju: „Velika Hrvatska“! To i ništa drugo je smisao tako zvane „rakovičke bune“ — čin jednog idealiste koji je posve dobro znao kakova ga sudbina **čeka.** G. 1873. čula se iz ustiju Kvaternika i Starčevića rieč: „Velika Hrvatska“; 1925. sluša se iz ustiju Radića i iz redaka „Obzora“ glas: „Smrt **Hrvatskoj.**“ Njihov „sporazum“ je s tim glasom identičan.

Nevriedni nasljednici Starčevića zagrijavaju se kašnje, na nesreću hrvatskog naroda, za druge

ideale, ali ipak im neuspjeva da duh Kvaternika i Starčevića u narodu uguše. **Baš Radićev seljački pokret pruža tomu najbolji dokaz.** Njemu je uspjelo da okupi pred 6 godina oko **hrvatske trobojnice cieli hrvatski narod.** To neka ni **g.** Trumbić nesmetne s uma. Nakon dugih bludnja našao se taj umno visoko stojeći vodja na čvrstvom tlu i već mu izmiče.

Bez dvojbe opaža se na njem da se nakon šestgodišnjeg iskustva i nakon uvida u narodnu dušu, iza kako se vratio u domovinu, vraća k hrvatstvu, i to ga sili da se i Radiću opre. Nadajmo se, da je on za uvjek ostavio sklizavo jugoslavenstvo i da se kao Hrvat neće nanj' povatriti. Isto vriedi o Dru. Lorkoviću, Poliću, Bazali i skoro cieloj duševnoj aristokraciji.

Jošte živi u narodu idealizam i nadati se je, da će on sramotnoj izdaji vrat slomiti.

Duboka je moja vjera — da neće providnost božja dati, da u ovo najteže i najsudbonosnije doba povjesti Hrvata, padne dobri hrvatski duh.

Griesi vodstva hrvatskog naroda zadnjih dvih decenija su teški, oni su bili prigodom sloma grozni, a i sada su još veliki. Držanje hrvatskih biskupa prigodom sloma bilo je čudnovato i čak nedostojno, po tom njihovi griesi pred Bogom i narodom veliki.

Već sam g. 1919. i sljedećih godina u mnogim i obširnim člancima upozoravao na krivu politiku obih ovih grupa — ali proti zasljepljenju, kako nas povjest uči, teško je naći lieka.

Medjutim se ruka pravde, koja zlo kaošto u pojedinca tako i u cielih naroda neumoljivo kažnjava, spušta na Hrvatsku i Sloveniju i predaje one koji su za narod i domovinu odgovorni, za kaznu u nauk Srbima. Intelektualci nalaze se sada nakon 6 godina tek u drugom razredu srednje škole. Oni su već mnogo naučili, opažaju se znakovi ponovnog pohrvaćenja, ali velim izrično samo znakovi. Ja doduše s tim uspjehom nisam zadovoljan, ali se nadam u bolje pače u sjajne uspjehe u godinama visoke škole. O gospodi biskupima mogo bih to isto reći. Liepi milenijski pastirski list, pokazuje poboljšanje u shvaćanju, al ne još odstup od jugoslavenštine. Budu li kod iste ustrajali, to će se brzo morati baviti proučavanjem „misije križa" i „misije bajuneta". Njihov politički exponent Dr. Korošec, kuša kadkad koji zgodan ispad, ali se odmah povlači pred sjenom pokojnog Dra Kreka, koji je u dobroj vjeri griešio u političkim stvarima jugoslavenstva. Opetujem, da se usprkos svega nadam dobrim konačnim rezultatima od naše duševne aristokracije.

U ovoj godini napokon dolaze za pokoru svojih grieha i zločina i seljački zastupnici u srpsku nauku. Oni su — da ostanemo kod prispodobe — istom u prvom razredu osnovne škole. Oni će proći tešku i oporu školu, ali nadajmo se ne utaman. Oni će biti izvrženi teškom političkom okuženju, te će upliv istoga na vlastitom tielu osjetiti i konačno tražiti spas bjegom u izdanu domovinu. Namjera božanske providnosti: kroz

srpsku školu kazniti, **poboljšati i odgojiti, ispuniti** će se postepeno.

I Srbi su moć koja zlo hoće, ali „dobro" čini! „Dobro" će naći izražaja u imunizovanju proti jugoslavenštini — bolje rekući velikosrpštini, u pohrvaćenju i ujedinjenju svih stališa u borbi o najsvetija dobra: „o narod, vjeru i domovinu".

Škola sama po sebi neće moći svega toga izvesti. Sve će trebati i praktično upodpuniti. Spengler kaže: „**Narod jest ono, što se iz njega učini.**"

Šta su Srbi iz svog naroda učinili a šta Hrvati iz svoga — pokazuje nam sadašnjost.

I u najvećim nesrećama i nezgodama nisu Srbi kroz stoljeća pustili s vida svoj glavni cilj i radi toga zaslužuju najveće priznanje. Ako se ja protiv njih borim, nije to narod proti komu se borim, već srbska politika, koja željeznom dosljednošću radi o propasti hrvatstva.

Hrvati su jedini narod na širokom svjetu, komu je kaput bliži od košulje. I to je jedan razlog, za onako odvratnu pojavu kaošto je Radić. Mjesto da svoj obstanak „sami iz sebe" učvrste i time prema vani slobodne ruke dobiju: poduzimaju svega i svašta, što bi im imalo obstanak zajamčiti, a u istinu im ga podkapa.

Nek se napokon svi muževi „Hrvatske zajednice", „Hrvatske stranke prava", disidenti iz „Radićeve stranke" i cielokupni kler odreknu medjusobnih napadaja — te rak-rane Hrvata, koji voli **najljućem neprijatelju nego protivniku** sunarod-

njaku —, neka zadju u narod da ga pouče i prosvjetle i složnim silama oduševe za slobodu i samostalnost domovine.

To je potrebno tim više, budući je promjena današnjeg stanja u srednjoj Europi neminovna i ona mora naći Hrvate složne i pripravne na sve.

To ima biti naša velika i glavna svrha, glavni cilj. Gdje tako sveti cilj, tu mora da je i čvrsta volja, a gdje je čvrsta volja, tu je i pobjeda.

Žalostnu pojavu, gdje su jednom Slovenci i Muslimani na vladi, a Hrvati u opoziciji, a sada Hrvati na vladi, a Slovenci i Muslimani u opoziciji, taj „divide et impera“, kao i ovisnost od srpstva, mora da dobro hrvatsko vodstvo jednom za vazda odstrani.

Neka hrvatski vodje bace jednom i pogled prema sjeveru: Tamo je u neprispodobivo težoj borbi stajao, ne orthodoxni, nego čisto katolički narod poljski, kroz skoro 150 god. (prva dioba 1772.) i pobjedio je.

Da se narod od nekih 16 milijuna nije dao uništiti od dvaju kolesa po 120 i 60 milijuna (Rusa i Njemaca) zasluga je to odpora cielokupnog naroda, napose viših krugova inteligencije, aristokracije i episkopata.

Zar da 4 milijuna hrvata kapitulira pred 5 milijuna Srba? To bi bila sramota kakove svjet još vidio nije! Onaj koji misli da je moguće sve opricke izgladiti takozvanim jugoslavenskim t. j. velikosrpskim jedinstvom, neka podje u Bosnu i Hercegovinu i neka dobro pogleda kako je ondje. Opricke koje postoje izmedju Hrvata, Srba i Muslimana nisu kroz stolieća izgladjene, nego još pooštrene. Onomu, koji bi pokušao ustvrditi, da su tome krivi Turci i Austrougarska — dočim će era jednoriečnog srpstva to izgladiti — odgovaram: „hoće da, ali samo ognjem i mačem.“

Srbi i Hrvati mogu svakako živjeti u SHS kao dva posebna naroda, kao dvie posebne, stare historičke države, dakle kao konfederacija „jedan uz drugog“ ali drugčije ne. Tako uči i stari Ante, a ne onako kao Mirko Košutić. „Uspored“ dakle napried a ne „ujedinjeni“, to jest svi skupa oštećeni a dielom i uništeni.

Aleksander II. jedan od dobrih ruskih vladara htio je Poljacima dati sve moguće sloboštine, te je u svrhu da na put stane nezadovoljstvu njihovom, zamolio da k njemu na razgovor dodje uplivni grof Zamoyski. Tom ga zgodom zapita car: „Što želite vi Poljaci?“ — „Allez vous-en!“ („ostavite nas“) — bio je odgovor ponosnog starog grofa. A kako je glasio odgovor nesretnog narodnog vieća prigodom sloma? „Izvolite gospodo samo unići i zapovjedati.“

Ova dva primjera neka budu dovoljna, da se vidi razlika izmedju Hrvata i Poljaka i da se vidi što može iz jednog naroda učiniti čestito vodstvo, kano srbsko i poljsko, koje je ponosno na svoje državno pravo, na tradiciju, na povjest. Jasno se iz tih primjera vidi ispravnost Spenglerove tvrdnje.

Sad dolazim na treću i **najvažniju točku:**

Nijednom narodu nije tako potrebno da proučava svoju prošlost kao narodu hrvatskomu, jer mu je samo ona kadra pokazati put, kako da izadje iz ove strašne sadašnjosti, koju si je sam spremio i kako da se ukloni još groznijoj budućnosti. **K a d j e d a n n a r o d n a s v o j u p r o š l o s t z a b o r a v i, p r o p a o j e i s p a d a u p r o š l o s t.**

Bilo bi kao obzirom na prošlost tako i obzirom na buduća pokoljenja nečastno odreći se svojevoljno narodne slobode; a u tom slučaju bi hrvatski, sa svoje hrabrosti slavan narod, imao stići i žig kukavštine, kad bi on svoju, u istinu mukotrpnoj ali uvjek častnoj prošlosti čuvanu državnost zatajio i svoju bolju budućnost žrtvovao agresivnoj tudjoj pohlepi.

Naša dieca nesmiju doći u žalostan položaj da kažu o svojim predjima: „Naši su predji bili neznalice, kratkovidni, izdaji skloni ludjaci, koji se svojih prava lahkoumno odriču", nego da kažu: „Naši su otci u najtežim vremenima izvršili svoju dužnost prema: „Bogu, narodu i domovini."

Ljaga koja sada visi na hrvatskoj politici i povjesti mora se izbrisati, Radićeva izdaja ima se najkašnje kod sljedećih izbora, jednodušnim glasom naroda, odsuditi.

Neka se Srbi ne varaju! Oni su prekršili utanačene ugovore, što i sam Pašić priznaje i što se jasno razabire iz Masarykovih memoira. Trumbića su oni zaskočili i prevarili.

Samo podpuna revizija ovog izdajstva, kod koje moraju hrvati podpuno slobodne ruke imati, može donieti pravo zadovoljstvo, a nipošto izkorišćivanje ponovnog, ovog puta po pojednim hrvatima počinjenog izdajstva.

*

Kad sam ovu razpravicu već bio dovršio padne mi u ruke Radićev „Dom" od 5 kolovoza o. g., u kojem na strani 6 u prvom stupcu čitam opasku domova urednika gdje se veli: „kod izbora treba paziti da se biraju samo takovi odbornici koji **redovito** čitaju „Dom". Naročito od gospode trgovaca, obtrnika, gostioničara, svećenika, neka **naši ljudi neglasuju za nikoga koji nije predplatnik.** Na to treba paziti već kod kandidature.

Kroz 6 godina čitali smo u „Domu" dan na dan stvari, koje je sada sam Radić proglasio „izmislicama", dakle lažju i prevarom"; kroz šest godina je on hranio narod lažju o republici itd. a sad na jedanput sve to bezobraznom ravnodušnosti zabacuje. Sad je izumio opet šlagere „Sporazum" i „Seljačka država", neko vreme će narod tim „šlagerima" za nos vući, dok ih opet neproglasi lažju, taktikom ili čim drugim.

Skrajna je bezobraznost i znači narodu u lice pljuvati kad ga on sili, da čita njegove laži. Radić koji tako lako mjenja načela, neka i naziv svog lista „Dom" promjeni u „Laž" — da bar time iskrenost prema narodu pokaže. Zar se tako narod odgaja i na velika i odsudna diela sprema? Nije

li to skrajnja demoralizacija naroda — nije li to jasna svrha — laži dobro unovčiti u formi predplate?

Ako bude narod zbilja Radićeve političke laži i prevare čitao kao istinu, pa ih kašnje spoznao da su laži i kad mu bude to isti „Dom“ obznanio — naravna će posljedica biti, da već narod neće znati razlikovati laži od istine — da će laž nesamo u političkom već i u društvenom i obiteljiskom životu zavladati i tako podkopati sve temelje istine i morala u narodu komu je to dosad svetinja bila.

Krajnja je nužda, da hrvatski narod kroz stranke i razna predstavničtva dostavi družtvu naroda u Ženevi do znanja, da lažca Radića i njegove mameluke — te srbske lutke — nemože više radi počinjene izdaje smatrati svojim predstavnikom. To zahtieva čast hrvatskog naroda. Ako to neučini, kajati će se, kano se je kajao, što nije 1919. godine Trumbića iz Pariza opozvao.